

OBECNÉ OTÁZKY VĚTNÉ MODALITY

PŘEHLED DOSAVADNÍHO STAVU BĀDÁNÍ O MODALITĚ SLOVANSKĚ VĚTY

0. V tomto úvodním přehledu chceme alespoň stručně informovat o poznatcích, k nimž došli slavisté při výzkumu modalit slovenské věty. Rozsah výkladu bohužel zdaleka neumožňuje přihlédnout ke všem pracím a všimnout si různých hledisek podrobněji. Práce, které nemají přímý vztah k slavistice, jsme tu nuceni pominout vůbec.

1. Oblast modalit (|| modálnosti) zahrnuje velmi složitý komplex otázek, které jsou různými badateli různě chápány a interpretovány. O názorech některých lingvistů lze při tom soudit jen nepřímě z jejich celkové koncepce větné, resp. výpovědní struktury, popřípadě z dílčích zmínek v jejich pracích.

K systematictějšímu výzkumu modalit dochází až v poslední době, jak o tom svědčí zasedání Mezinárodní komise pro studium gramatické stavby slovanských jazyků v Krakově v r. 1969, kde se k otázkám modalit, zařazeným na program, vyslovilo 14 účastníků, převážně lingvisté polští a českoslovenští, dále sovětské, bulharští a jugoslávští (viz heslo *Sesja naukowa* v seznamu literatury).

2. Starší práce mnohdy dostatečně nerozlišovaly modalitu jakožto pojem z oblasti logiky od pojmu modalit jazykové, jehož obsah se ustaluje teprve postupně. Na nutnost rozlišovat tyto dva druhy modalit upozorňuje např. A. MIROWICZ (1956, str. 81), S. JODŁOWSKI (1971, str. 124), V. F. IVANOVA (1955, str. 150), B. HAVRÁNEK (1971, str. 123) aj.

Ale ani v současné době nemůžeme zdaleka mluvit o nějakém jednotném chápání pojmu modalit a rovněž ne o společné metodologické bázi pro zkoumání modalit. Tak např. badatelé polští, jako A. BOGUSŁAWSKI (1971, str. 123), I. BELLĚRT (1971, str. 155), A. WIERZBICKA (1971, str. 179) se při svých výzkumech opírají převážně o kritéria logicko-sémantická, R. RŪŽIČKA aj. uplatňují při studiu modalit postupy generativní gramatiky, řada jiných se zabývá zase spíše studiem konkrétních výrazových prostředků modalit, např. V. STANKOV (1967), M. DEJANOVA (1969), N. I. ARONSON (1967) aj. Většina dílčích prací se týká výpovědí jednoduchých; prací přihlízejících výslovně k modalitě souvětí je dosud velmi málo, srov. např. K. SVOBODA (1966, str. 97), V. A. BELOŠAPKOVA (1967 str. 148), M. STEVANOVIĆ (1971, str. 135).

3. Abychom alespoň částečně ilustrovali pestrost a různorodost charakteristik modalit, jichž máme v našem materiálu po ruce kolem dvaceti, uveďme jich alespoň několik:

„Do roviny modální výstavby výpovědi patří především vyjadřování jednoho ze čtyř druhů základního postoje mluvčího k sdělované skutečnosti (konstatování, otázka, rozkazu nebo přání.“ J. BAUER—M. GREPL (1972, str. 14).

„Modalita je vyjadřování vztahů a postojů původce projevu k jiným složkám komunikativního procesu:...“ J. CHLOUPEK (1971, str. 173).

„Modálností vztahovou rozumíme vztah toho, co je pojmenováno, ke skutečnosti. To, co je pojmenováno, může být sděleno jako existující nebo neexistující, či se na to ptáme, či si přejeme nebo přikazujeme jeho realizaci.“ K. SVOBODA (1966, str. 97).

„Modálnost' je gramaticky (v tom i lexikálno-syntakticky a intonačně) vyjadrený postoj hovoriaceho k realnosti výpovede (jej predikačného jadra alebo niektorej jej časti).“ L. ĐUROVIĆ (1956, str. 9).

„(В предложении обозначается)... что то, о чем сообщается, или реально осуществляется в настоящем, прошедшем или будущем, или же мыслится как ирреальное, т. е. возможное, желаемое, должное или требуемое. Весь этот комплекс грамматических значений называется объективно-модальными значениями, или объективной модальностью.“ AKADEMICKÁ MLUVNICE RUŠTINY (1970, str. 542)

4. Z většiny charakteristik modalit vyplývá, nebo je to i *expressis verbis* vyjádřeno, např. u V. V. VINOGRADOVA (1950, str. 38), M. DOKULILA (1954, str. 255), A. MIROWICZE (1956, str. 81), že modalita je konstitutivní, relevantní kategorie vytvářející predikaci.

4.1 Ani tato takřka obecná pravda není však přijímána bez výhrad. Uvádí se proti ní, že: 1) Existuje i modalita mimo predikaci (*asi Karel přijde; Orava, nejkrásnější snad kraj Slovenska*); mluvívá se zde o modalitě členské, srov. F. KOPEČNÝ (1962, str. 113), M. DOKULIL (1954, str. 262), J. POPELA (1968, str. 119). 2) Existuje i predikace bez modalit, Tak K. SVOBODA (1966, str. 101) chápe některé výpovědi vedlejší jako amodální, mající jen predikační formu, nikoli predikační sémantiku..

5. Společným rysem všech charakteristik je dále to, že se podstata modalit spadá ve vztazích mezi složkami komunikativního procesu, tj. především mezi 1) mluvčím, 2) výpovědí, 3) objektivní skutečností. Nejobecněji řečeno, mluvčí podává nějakou výpověď o části objektivní reality: *Dívka zpívá. Je Václav doma? Běž pro vodu!* apod. Uvedené vztahy se ovšem u různých autorů interpretují různě a v nestejně míře se také zdůrazňují jejich jednotlivé komponenty.

5.1 Tak někteří autoři podtrhují především aktivní funkci mluvčího, popř. jeho aktivní postoj k objektivní skutečnosti, který se odráží v jeho výpovědi, — takto J. BAUER—M. GREPL (1972, str. 18), R. MRÁZEK (1958, str. 134), B. HAVRÁNEK—A. JEDLIČKA (1963, str. 11), F. KOPEČNÝ (1962, str. 112) — nebo uvádějí, že jde o postoj mluvčího k výpovědi samé, resp. k její obsahové stránce — tak u L. ĐUROVIĆE (1956, str. 9), J. SVETLÍKA (1970, str. 271), M. KUBÍKA (1971, str. 72), F. MIKA (1962, str. 346), podobně i u F. TRÁVNÍČKA (1962, str. 18) a S. JODŁOWSKÉHO (1971, str. 127).

5.2 Jiní zdůrazňují primárně výpověď samotnou a její vztah ke skutečnosti, přičemž mluvčí je zde spíše jen prizmatem, jímž se tento vztah vyjevuje. Tak je tomu převážně u autorů ruských, dále u A. MIROWICZE (1956, str. 81) a K. SVOBODY (1966, str. 97). J. CHLOUPEK (1971, str. 173) zdůrazňuje, že je třeba rovnoměrně přihlížet ke všem složkám komunikativního procesu.

5.3 Nechybí ani stanovisko extrémní — u V. G. KOLŠANSKÉHO (1961, str. 94). Ten vůbec popírá, že existuje nějaký vztah mezi obsahem výpovědi a skutečností, který by byl formován mluvčím. Takovým vztahem by podle autora mohl být jen vztah výpovědi k její pravdivosti a ten je z lingvis-

tického hlediska irelevantní. *Země se točí* i *Země stojí* je pro lingvistu týž druh výpovědi. Řekne-li mluvčí *He было бы дождя*, nejde tu o nějaký jeho vztah k samotnému dešti jako části objektivní skutečnosti: skutečností je tu jen objekt jeho myšlenky, jeho přání, aby nepršelo.

6. Podstatnější rozdíl v pojetí modalit je tento:

6.1 Jedni vyzdvihují jako základní kritérium tu skutečnost, zda mluvčí chápe svou výpověď jako prosté konstatování, otázku nebo rozkaz či přání; tak např. J. BAUER — M. GREPL (1972, str. 18), K. SVOBODA (1966, str. 97), R. MRÁZEK (1958, str. 134), V. HRABĚ — P. ADAMEC (1969, str. 68) aj. V základě tohoto pojetí leží tedy zřetel ke komunikativnímu záměru. Podle toho se pak rozlišují základní větné typy se svými modálními schémata, tj. věty oznamovací, tázací a žádací.

6.2 Druží, jako L. ĎUROVIČ (1956, str. 9), J. SVETLÍK (1970, str. 271), G. A. ZOLOTOVA (1962, str. 65), A. MIROWICZ (1956, str. 81), obě AKAD. MLUVNICE RUŠTINY (1960, str. 81; 1970, str. 542) vidí podstatu modálních vztahů v tom, zda mluvčí chápe své sdělení jako reálné, skutečné, odpovídající skutečnosti, např. *Petr se vrátil/nevrátil*, nebo nereálné, rozcházející se se skutečností, např. *Petr by se vrátil/nevrátil*; *Petře, vrať se*. Reálnost, resp. nereálnost, se při tom chápe někdy velmi široce a nejednotně. Snad nejpřehledněji je toto stanovisko vyjádřeno u G. A. ZOLOTVOVÉ (1962, str. 65). Autorka popírá možnost uznávat oznamovací, tázací a žádací věty za základní modální typy. Jednotný modální charakter mají totiž podle ní jen věty žádací, kdežto už oznamovací věty se rozpadají na dva modální typy — reálný (*Вечна идем*) a ireálný (*Я бы на вашем месте поступил иначе*). Ještě složitější jsou věty tázací, mezi nimiž lze najít 1) skutečné otázky reálné nebo ireálné: *Co říkáš? Co bys tomu řekl?* 2) věty funkčně oznamovací (řečnické otázky): *Cožpak je nám toho zapotřebí?* 3) věty funkčně žádací: *Tak půjdeš už konečně?* V zásadě stejné, i když terminologicky odlišné stanovisko zastává i M. STEVANOVIČ (1971, str. 135). Vycházejí z pojetí BELIČOVA, neuznává indikativní za modus: dělí věty na indikativní, tj. vyjadřující reálné děje, a modální, vyjadřující nereálné nebo neuskutečněné děje, a důsledně odmítá, že by dělení vět podle komunikativního záměru mělo něco společného s modalitou. Modalita je tedy pro něho vlastně synonymem nereálnosti. Zařazovat třídění vět podle komunikativního záměru do modalnosti odmítá rovněž J. RUŽIČKA.

6.3 Někdy se oba aspekty — zřetel ke komunikativnímu záměru i zřetel k reálnosti/ireálnosti — vidí jako rovnocenné, např. u A. ERHARTA (1966, str. 105). Na splývání obou hledisek v praxi poukazuje M. DOKULIL (1967, str. 25).

7. V pojetí řady autorů se modalnost diferencuje a takto diferencované modální vrstvy se různě charakterizují a také terminologicky rozlišují.

7.1 Základní modální vrstva, o níž byla řeč výše jako o konstitutivní složce výpovědi, se označuje jako modalnost v širším smyslu, např. u V. ŠMILAUERA (1966, str. 21), R. MRÁZKA (1958, str. 134), M. KUBÍKA (1971, str. 72), vztahová modalnost u K. SVOBODY, (1966, str. 97), základní modalita u V. HRABĚTE — P. ADAMCE (1969, str. 68), syntaktická modalnost (J. SVETLÍK 1970, str. 271), объективная модальность u N. J. ŠVEDOVÉ (1968, str. 69). L. ĎUROVIČ (1956, str. 25) naopak nazývá „způsob utváření predikačního jádra“ modalností v užším smyslu; obdobně chápe tuto vrstvu i M. DOKULIL (1954, str. 255).

7.2 Kromě této základní vrstvy se však rozeznává ještě sféra, resp. vrstva další, sekundární, fakultativní. Pokud jde o její charakteristiku, vymezení a také terminologické označení, je však zde snad ještě méně jednoty než u vrstvy základní. Tradičně se do této druhé vrstvy zahrnují možnostní a volní (intenční, nutnostní) vztahy, tj. to, co většina autorů chápe jako vyjadřování subjektivní jistoty mluvčího o platnosti výpovědi (*otec snad přijde*) a vyjadřování volního poměru činitele děje k ději (*sestra musí odjet*), srov. V. ŠMILAUER (1966, str. 31, 424n.), PŘÍRUČNÍ MLUVNICE RUŠTINY PRO ČECHY (1966, str. 19), J. BAUER — M. GREPL (1972, str. 18). Mluví pak o modálnosti v užším smyslu např. R. MRÁZEK (1958, str. 134), M. KUBÍK (1971, str. 77); o modálnosti jistotní a volní J. BAUER (1967, str. 89), o modálních modifikacích V. HRABĚ — P. ADAMEC (1969, str. 68), o lexikálně-sémantické modálnosti J. SVETLÍK (1970, str. 271). L. ĎUROVIČ (1956, str. 25) — a zčásti podobně je tomu i u M. DOKULILA (1967, str. 25) — chápe naopak tyto sekundární modální významy jako modálnost v širším smyslu.

T. P. LOMTEV (1971, str. 104) říká, že jsou tři gramatické kategorie, vzájemně nezávislé, tvořící jeden systém modálních gramatických kategorií, ale nikoli jednotnou kategorií modalit. Na první místo staví kategorii opírající se o protiklad realnost/ireálnost, na druhé pak kategorii „způsob existence“ (má v podstatě na mysli to, co se nazývá modalitou nutnostní) a na třetí kategorii „přesvědčení o skutečnosti“. Na základě toho rozeznává 12 modálních typů vět, tvořících přísně organizované paradigma.

7.21 Někteří autoři z okruhu fakultativní modálnostní vrstvy — a vlastně tedy z modalit vůbec — vyčleňují vztahy volní. Tak K. SVOBODA (1966, str. 99) pro sekundární, fakultativní modálnostní sféru užívá termínu pravdivostní modalita; charakterizuje ji jako pravdivostní vztah toho, co je označeno, ke skutečnosti (*ředitel snad už přišel*); nezahrnuje sem však případy typu *otec musí jet do Prahy*, a to proto, že v nich podle něho jde jen o vyjádření vztahu činitele děje k ději, nikoli o vyjádření vztahu sdělení ke skutečnosti.

Podobně je tomu i u N. J. ŠVEDOVÉ (1968, str. 69n.) a G. A. ZOLOTOTOVÉ (1962, str. 65n.). Tzv. subjektivní modalitou se u ZOLOTOTOVÉ rozumí vyjádření přesvědčení nebo nejistoty mluvčího (především pomocí vsuvek, resp. částic, jako *snad, asi, вряд ли, чаю* apod.). Prvky subjektivní modalit jsou na objektivní modalitě nezávislé a navrstvují se na ni, srov. *ředitel (by) odejel — ředitel (by) a si odejel*. Volní vztahy se u autorky vyčleňují do další vrstvy, která se nezahrnuje do objektivní modalit a je charakterizována jako vztah činitele děje k ději. I ona je autonomní a na předchozích nezávislá: *ředitel (by) (asi) odejel — ředitel (by) (asi) musel odejet*.

Také nová AKADEMICKÁ MLUVNICE RUŠTINY (1970, str. 542) rozlišuje subjektivní a objektivní modalitu. Subjektivní modalita se zde interpretuje hodně široce a do jejího okruhu spadá řada konstrukcí, které nejsou zahrnuty v přísně hierarchizovaném inventáři strukturních větných typů (např. konstrukce typu *прав-то он прав, взял да распечатал, он не мог не знать* atd. apod.). Volní modalita se sem nezahrnuje.

8. S rozlišováním subjektivního a objektivního aspektu — ovšem v poněkud jiném smyslu — se setkáváme také u S. JODŁOWSKÉHO (1971, str. 122). Autor chápe modálnost vůbec jen jako subjektivní hodnotící vztah mluvčího

k jeho výpovědi — „waloryzacja“ (jde podle něho o „zabarwienie subiektywne obiektywnej treści wypowiedzi“, „postawa subiektywna mówiącego wobec wszelkich treści obiektywnych“). V jeho práci se rozlišuje dále modalita tzv. „współznaczona“ (tj. inherentní, implicitní — subjektivní) a „wyodrębniona“ (snad exponovaná, explicitní — objektivizovaná: *sądzę, że się to doświadczenie uda*). Relingvistický přístup vytyká jeho koncepci A. MIROWICZ (1956, str. 82n.); opíraje se o pojetí VINOGRADOVOVO (1950), odmítá existenci protikladu subjektivní/objektivní v tom smyslu, jak jej chápe JODŁOWSKI.

9. Dostáváme se k otázce hranic modaloty, resp. jejího poměru k soumezným oblastem. Jde hlavně o 1) poměr modaloty a tzv. hodnotících vztahů, resp. soudů (*он, к сожалению, не вернулся; родители jsou našťástí zdraví*) apod., 2) poměr modaloty a emcionaloty, 3) poměr modaloty a sféry negace.

9.1 Diferenciaci modaloty a tzv. hodnotících vztahů postuluje — i když v praxi ne zcela důsledně — V. V. VINOGRADOV (1950, str. 38). Poukaz na nutnost odlišovat modalitu a hodnotící vztahy nalézáme i u R. MRÁZKA (1958), K. POPOVA (1961, str. 16) a jiných a toto přesvědčení sdílí i L. ĐUROVIČ (1956, str. 26), který ze sféry modaloty vyjímá „hodnotící soudy“ jakožto výrazy, které k modálně už ztvárněné výpovědi přidávají hodnocení mluvčího.

Poněkud jiné hledisko zastává F. KOPEČNÝ (1962, str. 112), podle něhož modalita spadá do širší oblasti hodnocení. Jak říká autor, je však třeba rozlišovat mezi objektivním udáním (poznáním, zhodnocením nebo i vytvořením platnosti) a mezi subjektivním, zvláště odlišeným zaujetím postoje k ní, které nalézá svůj nejjasnější výraz v parentetických modálních slovech typu *bohudík, bohužel*.

9.2 Podobně se většinou autoři vyslovují pro oddělování modální stránky od emcionalní složky výpovědi. Tak je tomu např. u M. DOKULILA (1967, str. 25), K. SVOBODY (1967, str. 84), M. GREPLA (1967, str. 45), který poukazuje na to, že emcionalní aktualizace je možná ve všech jazykových rovinách, není tedy symptomem snad jen roviny modální. G. A. ZOLOTOVA (1962, str. 65) nechce mít námitky proti VINOGRADOVOVU termínu *экспрессивно-модальные значения*, protože se v živém jazyce tyto významy velmi těsně stýkají, ale principiálně je i podle ní nutno odlišovat modálně od emcionalna. V protikladu k tomu nová AKADEMICKÁ MLUVNICE RUŠTINY (1970, str. 611) zahrnuje jednoznačně obě výše uvedené oblasti, tj. hodnotící soudy i emcionalní postoje, do sféry subjektivních modálních významů. Také B. HAVRÁNEK (1971, str. 152) mluví o emcionalní modalitě a upozorňuje na to, že má dvojí aspekt: buď jde o vyjádření emcionalně volního postoje mluvčího, nebo o to, že výpověď má, resp. chce vzbudit emoce u adresáta. Oba aspekty je třeba podle autora rozlišovat.

9.3 Pokud jde o oblast negace, uvádí se tradičně většinou jako součást modaloty. ĐUROVIČ (1956, str. 27) poukazuje na specifické rysy záporných vět a celou záležitost považuje za součást modálnosti v širším smyslu (podle jeho terminologie). Také H. KŘÍŽKOVÁ (1968, str. 71) zahrnuje negaci do větné modaloty v širokém smyslu slova. Nová AKADEMICKÁ MLUVNICE RUŠTINY (1970, str. 648) uvádí v souvislosti s modalitou jen smyslem záporné věty typu *Стану я с ним связываться! Тоже мне поэт!* a charakterizuje je jako speciální případ vyjádření subjektivně modálních významů. Kritické

stanovisko k chápání negace jako součásti modality vyslovuje M. GREPL (viz jeho referát v tomto sborníku).

10. O výrazových prostředcích modality máme řadu obecnějších i dílčích prací, které zde nelze všechny jmenovat. Není snad třeba znovu zdůrazňovat, že se celá záležitost modality nevyčerpává problematikou slovesných modů (na to se dříve poněkud zapomínalo), ale že v souboru výrazových prostředků modality hraje dominantní úlohu intonace, jak přesvědčivě ukázal především F. DANĚŠ (1957), M. ROMPORTL (1958), M. GREPL (1967) a jiní, a dále že se při vyjadřování modálních významů uplatňují i prostředky další (modální částice, slovesa, predikativa). Za důležité považujeme upozornění K. HAUSENBLASE (1971, str. 151) na kontextovou podmíněnost modální funkce jazykových prostředků a vůbec zkoumání modality z hlediska širší promluvené souvislosti, jak je postulováno J. CHLOUPKEM (1971, str. 173). Pro další zkoumání otázek modality bude závažné propracování koncepce syntaktického modu, kterou zastává nová AKADEMICKÁ MLUVNICE RUŠTINY (1970, str. 582).

11. Závěrem chceme ještě jednou připomenout, že v mezích našeho přehledu zdaleka nebylo možno vyčerpat vše, co o této složité problematice bylo dosud řečeno. Vzhledem k terminologické pestrosti i různosti, často přímo protichůdnosti jednotlivých koncepcí nelze vyloučit, že došlo někde i ke zkreslení stanovisek. Úmyslně jsme také nezaujímalí hodnotící postoj k jednotlivým teoriím. Šlo zde totiž jen o informativní přehled; zhodnotit stanoviska a dobrat se dalšího pokroku je úkolem celého nadcházejícího jednání.

SEZNAM LITERATURY

- P. Adamec viz V. Hrabě
Akademické mluvnice ruštiny viz *Граммати́ка*
H. I. Aronson, *The Grammatical Categories of the Indicative in the Contemporary Bulgarian Literary Language*, The Hague—Paris 1967, 82
J. Bauer, *Modálnost výpovědi a kategorie slovesného rodu*, *Jaz Čas* 18, 1967, 89
J. Bauer—M. Grepl, *Skladba spisovné češtiny*, Praha 1972
J. Bauer—R. Mrázek—S. Žaža, *Příruční mluvnice pro Čechy II*, skladba, 2. vyd., Praha 1966
I. Bellert, *Niektóre postawy modalne w interpretacji semantycznej wypowiedzeń*, *Sesja naukowa* (v. t.), 155
B. A. Белошапкова, *Сложное предложение в современном русском языке*, Moskva 1967
A. Boguslawski, *O tzw. modalności zdaniowej*, *Sesja naukowa* (v. t.), 123
F. Daneš, *Intonace a věta ve spisovné češtině*, Praha 1957
M. Dokulil, *O modální výstavbě věty*, *Studie a práce lingvistické*, Praha 1954, 255
M. Dokulil, *K pojetí morfologické kategorie*, *Jaz Čas* 18, 1967, 25
A. Erhart, *Základy obecné jazykovědy*, Praha 1966
L. Ďurovič, *Modálnost*, Bratislava 1956
Граммати́ка русского языка II. 1, Moskva, 1960
Граммати́ка современного русского литературного языка, Moskva, 1970
M. Grepl, *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Brno 1967
M. Grepl, *Modální a citová stránka výpovědi*, *Sesja naukowa* (v. t.), 113
M. Grepl viz J. Bauer
K. Hausenblas, *diskusní příspěvek na zasedání Mezinárodní komise pro studium gramatické stavby slovanských jazyků v Krakově*, *Sesja naukowa* (v. t.), 151
B. Havránek, *diskusní příspěvek na zasedání Mezinárodní komise pro studium gramatické stavby slovanských jazyků v Krakově*, *Sesja naukowa* v. t., 152
B. Havránek—A. Jedlička, *Česká mluvnice*, Praha 1963

- V. Hrabě—P. Adamec, *Transformační syntax současné ruštiny I*, Praha 1969
- J. Chloupek, *Modální větné typy v dialektu*, *Sesja naukowa* (v. t.), 171
- V. Ф. Иванова, *Обсуждение второго тома „Грамматики русского языка“*, ВЯ 1955, № 4, 150
- M. Ivić, *Каковы специфические способы выражения модальности в славянских языках?*
Odgovori jugoslovenskih slavista na pitanja nacionalnog slavističnog komiteta u Moskvi,
Dodatak Južnoslovenskom filologu, knj. 22, Beograd 1958, 15
- A. Jedlička viz V. Navránek
- S. Jodłowski, *Istota, granice i formy językowe modalności*, *Studia nad częściami mowy*,
Warszawa 1971, 115
- V. Г. Колшанский, *К вопросу о содержании языковой категории модальности*, ВЯ
1961, № 1, 94
- F. Korečný, *Základy české skladby*, 2. vyd., Praha 1962
- H. Křížková, *К соотношению так называемого общего и частного отрицания в славянских языках*, *Čs. přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze*, Praha 1968, 71
- M. Kubík, *Лекции по синтаксису русского языка*, Praha 1971
- T. П. Ломтев, *Система модальных грамматических категорий предложения*, *Sesja naukowa* (v. t.), 101
- F. Miko, *Nadväzovacie vzťahy v hovorovej skladbe*, OSS I, Praha 1962
- A. Mirowicz, *Pojęcie modalności gramatycznej i kwestia partykuł*, *Biuletyn PTJ* 15, 1956, 81
- R. Mrázek, *Каковы специфические способы выражения модальности в славянских языках?*
Сборник ответов на вопросы по языкознанию, Москва 1958, 134
- R. Mrázek viz J. Bauer
- Otázky slovanské syntaxe I* (OSS I), Praha 1962; *II* (OSS II), Brno 1968
- J. Popela, *К pojmu predikace*, OSS II, Brno 1968, 119
- Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy* viz J. Bauer
- К. Попов, *Синтаксичната категория предикативност като структурен признак на изречението*, *ЕзЛит* 16, 1961, № 5, 16
- M. Romportl, *Каковы основные задачи сравнительного изучения интонации предложения в славянских языках?* Сборник ответов на вопросы по языкознанию, Москва 1958, 146
Sesja naukowa Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich w Krakowie w dniach 3—5 grudnia 1969 r., PAN — *Prace Komisji Słowianoznawstwa*
Nr 23, 1971
- V. Станков, *Категории на индикатива в съвременния български език*, БЕз 17, 1967, № 4, 330
- M. Stevanović, *Modalnost rečenica*, *Sesja naukowa* (v. t.), 135
- J. Svetlík, *Синтаксис русского языка в сопоставлении с словацким*, Bratislava 1970
- K. Svoboda, *К подстатě věty, zejména z hlediska modalnosti*, *SaS* 27, 1966, 97
- K. Svoboda, *К pojetí modalnosti a k systému modalních výrazů*, *JazČas* 18, 1967, 84
- A. Б. Шапиро, *Модальность и предикативность как признаки предложения в современном русском языке*, Научные доклады высшей школы — Филологические науки, 1958, № 4, 20
- V. Šmilauer, *Novočeská skladba*, Praha 1966
- H. Ю. Шведова, *О разграничении простого предложения и сходных с ним конструкций*, OSS II, Brno 1968, 69
- F. Trávníček, *Postavení skladby v pauce o jazyce*, OSS I, Praha 1962, 18
- V. В. Виноградов, *О категории модальности и модальных словах в русском языке*, Труды Института русского языка II, Москва—Ленинград 1950, 38
- A. Wierzbicka, *Kategoria semantyczna „ramy“ modalnej*, *Sesja naukowa* (v. t.), 179
- Г. А. Золотова, *О модальности предложения в русском языке*, Научные доклады высшей школы — Филологические науки, 1962, № 4, 65
- S. Zaža viz J. Bauer

